

ΜΕΡΟΣ ΣΤ΄

Θέματα Ὁρθόδοξης Πνευματικότητας

* * *

ΔΩΡΟΘΕΟΣ Β΄
ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΗΣ ΣΥΡΟΥ

Η ΘΕΣΗ ΤΗΣ ΎΛΗΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΚΤΙΣΤΗΣ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑΣ ΣΤΗΝ ΟΡΘΟΔΟΞΗ ΘΕΟΛΟΓΙΑ

Εισαγωγή

Μία από τίς συχνότερες παρανοήσεις πού παρατηροῦνται σχετικά μέ τήν Χριστιανική Διδασκαλία, εἶναι τρόπος, μέ τόν ὁποῖο ἀντιμετωπίζεται ἡ ὕλη, ἡ φύση, ἡ κτίσις.

Πολλοί, ἐπηρεασμένοι ἀπό τόν Πλατωνισμό, ἀντιμετωπίζουν τήν ὕλη καί ἐν γένει τήν κτιστή δημιουργία, ὡς ἀντιτιθέμενη μέ τόν πνευματικό χαρακτήρα τῆς χριστιανικῆς πίστεως καί ὀδηγοῦνται σέ νοοτροπίες καί πρακτικές ὑποβιβασμοῦ καί δαμνοποίησης τῆς ὕλης, θεωρῶντας τό σῶμα, τόν κατά τόν Ἀπόστολο Παῦλο «Ναόν τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος»¹, ὡς φυλακή τῆς ψυχῆς², πού ὀδήγησε σέ μία χωρίς ὄρια ἀπαξίωση ἢ καί ἀπομύζηση τῆς ὕλικῆς Δημιουργίας³.

Ἐπάρχουν, βεβαίως, καί ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι εἰδωλοποιοῦν τό σῶμα καί γενικότερα θεοποιοῦν τήν ὕλη, ἐξοβελίζοντας τόν Θεό ἀπό τόν ἐσωτερικό καί ἐξωτερικό κόσμο, ὡς ἀντίδραση μᾶς ἐσφαλμένης πνευματοκρατικῆς χριστιανικῆς κοσμοθεωρίας, πού ὀδήγησε σέ ἕναν ἄκρατο ἀνθρωποκεντρικό ὀρθολογισμό⁴.

Σ' αὐτό συνέβαλε καί ἡ ἐσφαλμένη θεώρηση τῆς ὕλης ἀπό τήν χριστιανική θεολογία, μέσω ἑνός ἀνθρωποκεντρικοῦ ἰδεαλισμοῦ, ὁ ὁποῖος ὑποστήριξε τήν

---

¹ Κορ. Β', 6, 16.

² Γοργίας 493Α.

³ Ν. Νησιώτης, «Ἡ Φύση ὡς Κτίσις», Περιοδικό *Σύναξη*, τ. 14 (1985), σ. 93.

⁴ ὁ.π., σ. 94.

πνευματική μόνο διάσταση του ανθρώπου, με πολλές παρεκκλίσεις από τήν ἀληθινή χριστιανική αντίληψη γιά τήν ὕλη, ὅπως γιά παραδειγμα ἡ αντίληψη ὅτι ὁ μοναχικός βίος εἶναι ἀντι-ὕλικός καί ἀντι-φυσικός, καλλιερῶντας τήν ἀνισορροσσία στήν αντίληψη ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἀποτελεῖ ἀδιάσπαστη ἐνότητα πνεύματος καί σώματος-ὕλης⁵.

Κατά συνέπεια, ἐρευνητέα ἡ θέση τῆς Ὁρθόδοξης Θεολογικῆς παραδόσεως ἔναντι τῆς ὕλης καί τῆς κτιστῆς δημιουργίας, δεδομένου ὅτι ἡ περὶ κτίσεως θεολογία σχετίζεται μέ τήν αντίληψη πού ἔχουμε γιά τόν Θεό καί τήν στάση πού πρέπει νά τηρήσουμε ἔναντι τῆς κτίσεως, ιδιαίτερα σήμερα, πού ἡ κτίση «συστενάζει καί συνωδίνει»⁶.

Ἡ παρούσα ἐργασία θά ἐπιχειρήσει νά προσεγγίσει τήν θέση τῆς ὕλης καί τῆς κτιστῆς δημιουργίας στήν Ὁρθόδοξη Θεολογία, ἐρευνώντας τό θέμα σέ τρεῖς ἄξονες:

- Τό περιεχόμενο τοῦ ὄρου «κτίση» στά κείμενα τῆς Ἁγίας Γραφῆς.
- Τήν σχέση ἀνθρώπου καί κτίσης.
- Τήν εὐχαριστιακή νοηματοδότηση τῆς κτίσεως.

A. Οἱ ὄροι «κτίση» καί «φύση» στήν Ἁγία Γραφή

Στό πρῶτο κεφάλαιο τῆς *Γένεσης* βλέπουμε γιά πρώτη φορά μιὰ κοσμολογία, ἡ ὁποία δέν ἐπιχειρεῖ νά ἀπαντήσει στό «πῶς» τῆς δημιουργίας, ἀλλά τό «ποῖός» δημιούργησε τόν κόσμ⁷.

Ὁ Θεός, κατά τήν Ἁγία Γραφή, προχώρησε ἐλεύθερα στήν δημιουργία, χωρίς νά προκαθορίζει θετικά ἢ ἀρνητικά τήν τρεπτή φορά τῶν κτιστῶν. Ἡ ἀνάδυση τῶν ὄντων ἐκ μή ὄντων ἐνέχει τήν δυνατότητα τῆς τελείωσης ἢ τῆς διάλυσης καί ἀνυπαρξίας τους, ὡς φυσικῶν ἐθελούσιων, ὅμως, ἀποτελεσμάτων τῆς κτιστότητας τους⁸.

Διαβάζουμε λοιπόν στό βιβλί^ο τῆς *Γένεσης* ὅτι ὁ Θεός ἔπλασε τόν κόσμ^ο σέ ἕξι μέρες. Ὅλα ὅσα συγκροτοῦν τόν κόσμ^ο, τά δημιούργησε μέ μόνο τό πρό-

⁵ ὁ.π., σ. 96.

⁶ Ρωμ. 8, 22.

⁷ Μαιτσούκα Νίκου, *Ἐπιστήμη, φιλοσοφία καί θεολογία στήν «Ἐξαιήμερο» τοῦ Μ. Βασιλείου*, ἐκδ. Πουρναρά, Θεσσαλονίκη, 21990.

⁸ Γιαγκάζογλου Σταύρου, *Κοινωνία θεώσεως. Ἡ σύνθεση Χριστολογίας καί Πνευματολογίας στό ἔργο τοῦ Ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ*, ἐκδ. Δόμος, Ἀθήνα 2001.

σταγμα του λόγου του. Καί τίν ἕκτη μέρα, τίν ἴδια μέρα πού ὀλοκλήρωσε τίν δημιουργία καλῶντας στήν ὑπαρξη τά θηρία καί τά κτήνη καί τά ἔρπετά τῆς γῆς, καί ἀφοῦ εἶδε ὁ Θεός τό κάλλος τῆς συνόλης κτίσεως, προχώρησε στήν πλάση τοῦ ἀνθρώπου.

Μέ βάση τά παραπάνω δεδομένα, γίνεται κατανοητό τό γιατί ἡ Ἁγία Γραφή δέν κάνει λόγο γιά φύση ἢ γιά ὕλη καί στή θέση του χρησιμοποιεῖ τόν ὄρο «κτίσι».

Κατά τόν Νίκο Νησιώτη⁹ μέ τόν ὄρο «κτίσι» ἐπισημαίνονται τρεῖς ἔννοιες:

- Ἡ ἔννοια τῆς καθόλου Δημιουργίας, πού περιλαμβάνει τίν ὕλη, τά ζῶα, τά φυτά καί τόν ἀνθρώπο σέ πλήρη σχέση καί συνύπαρξη.
- Ἡ ἔννοια τῆς σύνολης Δημιουργίας, ὡς ὀργανικοῦ ὅλου μέ ὑπόσταση, ὑπαρξη καί σκοπιμότητα.
- Ἡ ἔννοια τῆς φροντίδας τοῦ Δημιουργοῦ, πού κτίζει διά τοῦ Λόγου ἀπό Ἀγάπη μέ μία σκοπιμότητα, τίν εὐδαιμονία κάθε δημιουργήματος.

Τά πάντα βρίσκουν τίν πληρότητά τους μέσα ἀπό τίν προσωπική σχέση μέ τόν Θεό, μέσα στήν ἴδια τίν Δημιουργία, ἀφοῦ ὁ δημιουργικός Λόγος μετέχει σ' αὐτήν φυσιολογικά, ὕλικά καί ἱστορικά.

Ὁ ὄρος «φύσι», ὡς κτίσι, χρησιμοποιεῖται γιά νά δηλωθοῦν τρεῖς βασικές ἐνέργειες τοῦ Δημιουργοῦ:

Α. Ἡ ἀποκάλυψη τοῦ ἔργου τοῦ Θεοῦ: Μέ τίν φύση, θεωρούμενη ὡς κτίσι, μποροῦμε νά συλλάβουμε τίν δημιουργική ἐνέργεια τοῦ προσωπικοῦ Θεοῦ, καθῶς καί τίν ὑπόστασή Του, καθῶς ἐνεργεῖ ἀπό ἀγάπη μέ σοφία.

Β. Ἡ ἀνακαινιστική ἐνέργεια τοῦ Ἁγίου Πνεύματος: Ἡ φύση παρουσιάζεται ὡς ἀνακαινιζόμενος ὀργανισμός, ὡς συνέπεια τῆς βασικῆς θέσεως ὅτι ὅλα ὑπόκεινται στό ἀνακαινιστικό ἔργο διά τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ἐφ' ὅσον «δι' αὐτοῦ (του Λόγου τοῦ Θεοῦ) ἔκτισται τά πάντα»¹⁰. Ἔτσι ἡ Δημιουργία, ἡ φύση, ἡ κτίσι, ἡ ὕλη παρουσιάζονται ὡς ζῶν ὀργανισμός, πού ἀναπτύσσεται καί ἀνανεώνεται μαζί μέ τόν ἀνθρώπο, μέσα ἀπό τίν δημιουργική συνέργειά του στό δημιουργικό ἔργο τοῦ Θεοῦ.

Γ. Ἡ λυτρωτική ἐνέργεια τοῦ Θεοῦ: Ἡ φύση-κτίσι καταξιώνεται διά τῆς μετοχῆς τῆς στό ἀπολυτρωτικό ἔργο τοῦ Δημιουργοῦ. Καθῶς φέρει ἐν ἑαυτῇ τά σίγματα τῆς ἐπιναστατικότητας τοῦ ἀνθρώπου, συστενάζουσα καί συνωδίνουσα¹¹, προσβλέπει στήν ἴδια ἀπελευθέρωση, ὅπως ὁ ἀνθρώπος, ὡς δημιούργημα καί αὐτή τοῦ Θεοῦ «ἐπ' ἐλπίδι ὅτι καί αὐτή ἡ κτίσις ἐλευθερωθήσεται ἀπό τῆς

---

⁹ Ν. Νησιώτης, σ. 99 κ.έ.

¹⁰ Κολοσ. 1, 16.

¹¹ Ρωμ. 8, 22.

δουλείας τῆς φθορᾶς εἰς τὴν ἐλευθερίαν τῆς δόξης τῶν τέκνων τοῦ Θεοῦ»¹².

Ἡ κτίσις, στό σύνολό της, ὀφείλει τὴν ὑπαρξή της στόν Θεό, καθώς ἐπίσης τὴν συντήρησι καὶ τὴν τελειώσή της. Δομεῖται σέ μιά ἱεραρχία, ἐνοποιημένη μὲν χωρὶς ἐξαιρέσεις ἀπὸ τόν ὑψηλότερο ἄγγελο μέχρι τὴν ἄλογη κτίσις, ἀλλά καὶ διακρινόμενη ἀνάλογα μὲ τόν βαθμὸ δεκτικότητας τῆς θείας ἐνέργειας ἀπὸ μέρους τοῦ κάθε ὄντος¹³.

Ἡ Ὁρθόδοξη θεολογικὴ παράδοσι χρησιμοποιεῖ μιά ὀλιστικὴ προσέγγισι στό θέμα ἢ πρόβλημα τῆς σχέσεως ἀνθρώπου καὶ κτίσεως. Μὲ βάση αὐτὴ τὴν προσέγγισι τὰ πάντα εἶναι συνδεδεμένα μεταξὺ τους. Ἐπομένως, ὁ ἀνθρώπος ἀποτελεῖ ὀργανικὸ μέρος τῆς φύσεως καὶ δέν νοεῖται χωρὶς αὐτήν. Εἶναι «εἰκὼν Θεοῦ», φέροντας μέσα σπὴν ὑλικὴ δημιουργία ἰδιότητες πού ἀνήκουν στόν Θεό, ὥστε νά μπορέσει ἢ κτίσις νά κοινωνεῖ μὲ τό θεῖο καὶ ἔτσι νά ζήσει αἰώνια.

Ὡς ἐκ τῶν προεκτεθέντων ἀνθρώπος καὶ κτίσις, ὡς ἔργα τοῦ ἴδιου τεχνίτη συνδέονται στενότερα. Ἡ σχέση τους εἶναι ἀμοιβαία καὶ ἀνάλογη· ἐνῶ ὁ κόσμος ὑπερβαίνει τόν ἀνθρώπο κατὰ τό μέγεθος, ὁ ἀνθρώπος ξεπερνᾷ τὴν κτίσις κατὰ τὴν σύνεσι, ἀφοῦ κανένα ἄλλο αἰσθητὸ δημιούρημα δέν ἀξιώθηκε νά λάβει ψυχὴ. Ἡ σχέση, ὅμως, αὐτὴ δέν εἶναι σχέση κυριαρχίας καὶ ὑποδούλωσις, ἀλλά συν-κοινωνίας καὶ ἀλληλομεθέξεως, ἀφοῦ ὁ ἕνας εἰσχωρεῖ στό βάθος τῆς ζωῆς τοῦ ἄλλου, φανερόνοντας ἔτσι τὴν τέλεια ἀλληλοπεριχωρησὴ τους. Ὁ ἀνθρώπος δίχως τόν κόσμο καὶ ὁ κόσμος δίχως τόν ἀνθρώπο δέν ἔχουν κανένα λόγο ὑπάρξεως¹⁴.

B. Σχέσι ἀνθρώπου καὶ κτίσεως

Σύμφωνα μὲ τὴ διήγησι τοῦ βιβλίου τῆς Γενέσεως ὁ Θεός, ἀφοῦ δημιούρησε τόν ἀνθρώπο, φύτεψε γιὰ χάρι του ἕναν παράδεισο, δηλαδή ἕναν πανέμορφο κῆπο, σπὴν Ἐδέμ, κι ἐκεῖ τόν ἐγκατέστησε, προσφέροντάς του τὴν δυνατότητα τῆς ζωῆς, τῆς «ὄντως ζωῆς», τῆς ἀφθαρσίας καὶ τῆς ἀθανασίας, χαρίζοντάς του τόν κόσμο, τὴν τροφὴ, ὡς γεγονὸς κοινωνίας μαζί Του¹⁵.

¹² Ρωμ. 8, 21.

¹³ Ν. Α. Ματσούκα, *Δογματικὴ καὶ Συμβολικὴ Θεολογία Β΄. Ἐκθεση τῆς ὀρθόδοξης πίστεως σέ ἀντιπαράθεσι μὲ τὴ δυντικὴ χριστιανισμὴν*, ΦΘΒ 3, ἐκδ. Π. Πουρναρά, Θεσσαλονίκη 2006, σ. 180.

¹⁴ Γαγκᾶζογλου Σταύρου, ὀ.π.

¹⁵ Γιανναρά Χρήστου, *Ἀλφαβητάρι τῆς πίστεως*, ἐκδ. Δόμος, Ἀθήνα 1983.

Ὁ ἄνθρωπος πλάστηκε στό τέλος τῆς σύνολης Δημιουργίας, καί ὄχι ἀπό τίν ἀρχή τῆς, τοποθετήθηκε στό κέντρο τοῦ κόσμου, καί ὄχι ἐπάνω ἀπό τόν κόσμο οὔτε ὅπουδήποτε μέσα στόν κόσμο, σάν εἰκόνα τοῦ Θεοῦ, μέ ἕνα σκοπό: νά ὁμοιάσει στό ἀρχέτυπό του –τόν Δημιουργό Θεό– «διοικῶντας» τόν Κόσμο· ὄχι μέ ὅποιονδήποτε τρόπο ἀλλά μέ τόν ἴδιο τόν τρόπο –καί γιά λογαριασμό τοῦ Θεοῦ. Πλάστηκε γιά νά γίνει τελικά ὁμοιος μέ τό δημιουργικό ἀρχέτυπό του, τόν Θεό, ἀκριβῶς μέσα ἀπό αὐτήν τήν ἀποστολή πού Ἐκεῖνος τοῦ ἀνέθεσε: τήν «διοίκηση» τῆς σύνολης δημιουργημένης πραγματικότητας γιά λογαριασμό του.

Ὅπως παρατηρήθηκε, αὐτή ἡ λεπτομέρεια τῆς Βίβλου στήν δημιουργία τοῦ Ἀνθρώπου σημαίνει δύο πράγματα, πρῶτον ὅτι ἡ ὕλη δέν ἀποτελεῖ ὄντολογική ἔκπτωση τῆς Δημιουργίας ἀλλά οὐσιαστικό στοιχεῖο τῆς. Ἡ ὕλη, ἡ κτίσις, ὡς ἔργο τοῦ Θεοῦ, δέν εἶναι κακή ἀλλά καλή, πού ἀξίζει νά ζήσει αἰώνια, μέσφ ὅμως τοῦ Ἀνθρώπου.

Ὁ Θεός εὐλόγησε τόν ἄνθρωπο καί τόν ἔταξε νά ἐξουσιάζει καί νά χρησιμοποιεῖ γιά τή δική του ὠφέλεια ὅ,τι δημιούργησε πάνω στή γῆ. Ἡ ιδιότητά του αὐτή τοῦ κυρίαρχου καί ἐξουσιαστή τῆς κτίσεως συνεπάγεται τήν ὑποχρέωση καί τήν εὐθύνη τοῦ ἀνθρώπου γιά τήν σωστή κυριαρχία καί τήν συνεχῆ προστασία τῆς κτίσεως.

Ἡ ὑποχρέωση τοῦ ἀνθρώπου στόν «παράδεισο» εἶναι «ἐργάζεσθαι αὐτόν καί φυλάσσειν». Δύο χαρακτηριστικές λέξεις πού τονίζουν τά δικαιώματα καί τίς ὑποχρεώσεις τοῦ ἀνθρώπου ἀπέναντι στό περιβάλλον πού ζεῖ, δηλαδή τήν σωστή ἐκμετάλλευσή του καί τήν προστασία. Ἡ ἔννοια τῆς κυριαρχίας τοῦ ἀνθρώπου στήν κτίσις δέν εἶναι ἀπεριόριστη. Ἐμπερικλείεται μέσα στά πλαίσια τῆς ἱκανότητάς του νά ἐκμεταλλεύεται τίς δυνατότητες τῆς κτίσεως, ὥστε νά τόν βοηθεῖ καί νά τόν ὑπηρετεῖ.

Αὐτό συνεπάγεται τήν ὑποχρέωση τοῦ ἀνθρώπου νά προστατεύει τήν κτίσις. Τό «ἐργάζεσθαι καί φυλάσσειν»¹⁶ εἶναι δύο ἔννοιες ἀλληλένδετες. Ἡ σωστή ἐκμετάλλευση ἐμπεριέχει τήν ἔννοια τοῦ «φυλάσσειν» καί τό ἀντίθετο. Ἔτσι, ὅποιαδήποτε προσφορά τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τήν κτίσις εἶναι προσφορά στόν ἑαυτό του καί ὅποιαδήποτε συμπεριφορά πρὸς αὐτήν ἀντανακλᾷ στόν ἴδιο.

Ἀπό τίς διηγήσεις τῆς Γενέσεως προκύπτουν δύο σημαντικά στοιχεῖα: α) ὅτι ἡ κτίσις, χωρίς τήν παρουσία σ' αὐτή τοῦ ἀνθρώπου μέ τίς ἀρμοδιότητες πού τοῦ ἔδωσε ὁ Θεός, θά ἦταν ἀτελής καί χωρίς σκοπό καί β) ὅτι ἡ ζωή τοῦ ἀνθρώπου, ἡ πνευματική του τελείωση καί οἱ σχέσεις του μέ τόν Δημιουργό

---

¹⁶ Γέν. 2, 15.

του εξαρτώνται από τό περιβάλλον, στό όποιο ζεί, καί από τί συμπεριφορά του πρός αυτό¹⁷.

Γιατί, μόνο μέσα στά όρια του κόσμου ό προσωπικός άνθρωπος συναντάει τόν προσωπικό Θεό, όχι πρόσωπο μέ πρόσωπο, αλλά κεκρυμμένο, όπως συναντάει κανείς ένα ποιητή κρυμμένο στόν λόγο τής ποιήσης ή ένα ζωγράφο στόν λόγο τών χρωμάτων¹⁸.

Κατά τόν Ίερομόναχο Γρηγόριο¹⁹, ή κτίση όλόκληρη, νοητή καί αισθητή, συμμετέχει στην λειτουργία τής Ευχαριστίας του Θεού. Ό Θεός δημιούργησε έτσι τόν άνθρωπο, ώστε νά αποτελεεί σμίκρυνση του σύμπαντος, καί τό σύμπαν έτσι, ώστε νά αποτελεεί μεγέθυνση του ανθρώπου. Ό αισθητός κόσμος εκπληρώνει τήν λειτουργική του διακονία στά χέρια του ανθρώπου. Όπως κατά τή Δημιουργία ό κόσμος περιμένει στό πρόσωπο του ανθρώπου τόν άρχοντά του καί ύποτάσσεται σ' αυτόν, έτσι καί στην έπιστροφή τών πάντων στό Δημιουργό, ό κόσμος προχωρεί διά του ανθρώπου καί μαζί μέ τόν άνθρωπο καί φθάνει στό ύπερουράνιο θυσιαστήριο.

Γ. Ευχαριστιακή νοματοδότηση τής κτίσεως

Ή Θεία Λειτουργία στην όρθόδοξη Παράδοση είναι ή κατεξοχίν ευχαριστιακή πράξη αναφοράς του κόσμου καί τής ζωής στόν Θεό, ή όποια καταφάσκει τήν ύλη καί γενικότερα τόν ύλικό κόσμο. Ό ύλικός κόσμος για τήν Θεία Λειτουργία δέν είναι ένα απρόσωπο καί αδιάφορο αντικείμενο, τό όποιο άντλεί τήν ύπαρξή του από τόν έαυτό του, άλλ' αποτελεί μαζί μέ τόν άνθρωπο δημιουργία του άκτιστου καί ύπερβατικού Θεού μέσω του Υίου καί Λόγου του Θεού.

Ό άνθρωπος μέσα στην Θεία Λειτουργία προσλαμβάνει τήν ύλη, όχι για νά τήν οικειοποιηθεί καί νά τήν χρησιμοποιήσει αποκλειστικά για τήν ικανοποίηση τής άτομικής του επιβίωσης καί άπληστίας, αλλά για νά τήν αναφέρει ευχαριστιακά καί δοξολογικά στόν Τριαδικό Θεό. Ή ευχαριστιακή αυτή κίνηση σημαίνει αναγνώριση εκ μέρους του ανθρώπου ότι ό ύλικός κόσμος δέν είναι ένα ούδέτερο αντικείμενο πρός κτίση καί κατάκτηση, πρός χρήση καί κατά-

¹⁷ Γαλάνη Ιωάννη, *Άνθρωπος καί Κτίση στή Βιβλική Παράδοση*, εκδ. Πουρναρά, Θεσσαλονίκη 2010.

¹⁸ Γιανναράς ό.π., σ. 69.

¹⁹ Γρηγορίου, Τερ., «Ό κόσμος τόπος λειτουργικός», *Σύναξη* 14 (1985), σσ. 21-24.

χρησι, αλλά, μέσα από τήν Εὐχαριστία λογίζεται ὡς δῶρο καί εὐλογία τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ πρὸς τόν ἄνθρωπο, τό ὅποιο ὁ ἄνθρωπος καλεῖται νά ἐπιστρέψει εὐχαριστιακά καί δοξολογικά στόν Θεό του, γιά νά συνεχίσει ὁ Τριαδικός Θεός νά ἀπαντᾷ μέ μεγαλύτερη ἀγάπη καί εὐλογία. «Γιατί ὁ ἄνθρωπος πού εἶναι εὐγνώμων (εὐχάριστος) πρὸς τόν Δημιουργό του εἶναι δοχεῖο τῆς ἀγαθότητος καί ὄργανο τῆς δοξολογίας Του»²⁰.

Ὁ ἄνθρωπος, ἀναγνωρίζοντας ὅτι ἡ κτίσις εἶναι ἓνα πολύτιμο δῶρο καί μιά εὐλογία τοῦ Τριαδικοῦ Θεοῦ πρὸς αὐτόν, ἀπαντᾷ στόν Θεό μέ μιά δική του πράξη ἀγάπης καί εὐγνωμοσύνης, πού εἶναι ἡ Εὐχαριστία. Ὁ ἄνθρωπος προσλαμβάνει καί μεταφέρει στήν Θεία Λειτουργία τόν ὑλικό κόσμο, δηλαδή τόν ἄρτο, τόν οἶνο καί τό ἔλαιον, ὡς τά πιό ἀντιπροσωπευτικά δῶρα τῆς ὑλικῆς δημιουργίας.

Κατά τόν Ἰω. Ζηζιούλα «οἱ πιστοί δέν πηγαίνουν μόνοι στήν Ἐκκλησία, ἀλλά συνοδεύονται ἀπό τά δῶρα τῆς δημιουργίας, τόν ἄρτο, τόν οἶνο καί τό ἔλαιο»²¹. «Κάθε πιστός πού πηγαίνει στή Λειτουργία, φέρνει μαζί του –καί τό ἐννοοῦμε αὐτό πολύ ρεαλιστικά– τόν κόσμο»²². Οἱ πιστοί, σ' αὐτή τήν εὐχαριστιακή συνάντησι καί κοινωνία μέ τόν Ἰησοῦ Χριστό, ὁ ὁποῖος εἶναι ἡ κεφαλή τοῦ σώματος τῆς Ἐκκλησίας, παρακαλοῦν τόν Τριαδικό Θεό γιά τήν ἀκεραιότητα καί τήν σωτηρία ὁλόκληρης τῆς ὑλικῆς δημιουργίας. Παρακαλοῦν τόν Θεό γιά τίς βιοτικές ἀνάγκες ὄλων τῶν ἀνθρώπων, τήν καρποφορία τῆς γῆς, τήν γαλήνη τῶν θαλασσῶν, τούς οὐριους ἀνέμους, τήν εἰρήνη στόν κόσμο, γι' αὐτούς οἱ ὅποιοι ἀπουσιάζουν γιά εὐλογη αἰτία καί γιά κάθε μικρή ἢ μεγάλη ἀνάγκη ὁλόκληρου τοῦ εὐχαριστιακοῦ σώματος.

Ἡ πιό μεγάλη ὄμως ἐπιβεβαίωσι τῆς ἀξίας τοῦ ὑλικοῦ κόσμου εἶναι ἡ χρησιμοποίησι στήν Εὐχαριστία τοῦ ἄρτου καί τοῦ οἴνου, γιά νά γίνουν τό Σῶμα καί τό Αἷμα τοῦ ἐνανθρωπίσαντος Ἰησοῦ Χριστοῦ. Τά ἀγαθά τῆς ὑλικῆς δημιουργίας γίνονται ἔσαι ὁ φυσικός σύνδεσμος καί ὁ χῶρος συνάντησις μεταξύ Θεοῦ καί ἀνθρώπου, ὅπως συνέβη καί μέ τήν ἐνανθρώπησι τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. «Εἶναι ἡ ἐπανάληψι τῆς οἰκονομίας τοῦ Θεοῦ –πού φανερώθηκε μέ τήν ἐνανθρώπησι τοῦ Υἱοῦ καί Λόγου τοῦ Θεοῦ– γιά νά σωθεῖ ὁ ἄνθρωπος καί ὁ κόσμος»²³.

---

²⁰ Γρηγορίου Ἱερ., *Ἡ Θεία Λειτουργία*, ἐκδ. Δόμος, Ἀθήνα 1987, σ. 267.

²¹ Ζηζιούλας Ἰ., (Μητρ. Περγάμου), *Ἡ κτίσις ὡς Εὐχαριστία, Θεολογική προσέγγισι στό πρόβλημα τῆς Οἰκολογίας*, ἐκδ. Ἀκρίτας, [Ορθόδοξη Μαρτυρία 44], Ἀθήνα 1982, σ. 22.

²² Ζηζιούλας, ὁ.π., σ. 20.

²³ Κεσελόπουλος Ἀν., *Ἄνθρωπος καί φυσικό περιβάλλον*, ἐκδ. Δόμος, Ἀθήνα 1992, σσ. 209-210.

Ἡ εὐχαριστιακὴ σύναξη, χωρὶς νὰ παραγνωρίζει τὸ τραγικὸ γεγονός τῆς «ἀστοχίας» τοῦ πρώτου ἀνθρώπου, ἢ ὁποῖα ἀμαύρωσε τὸ «κατ' εἰκόνα» τοῦ ἀνθρώπου ἀλλὰ καὶ διέκοψε τὴν πορεία τελείωσης τῆς κτίσης, παρακαλεῖ ἱκετευτικὰ τὸν Θεὸ νὰ δεχτεῖ τὰ ὑλικά δῶρα τῆς δημιουργίας, γιὰ νὰ μὴ μείνουν μόνιμα στὴν κατάσταση τῆς φθορᾶς καὶ τοῦ θανάτου. Ἡ Θεία Λειτουργία εἶναι τὸ «φάρμακο τῆς ἀθανασίας», ἀκριβῶς διότι μὲ τὴν ἀποδοχὴ καὶ τὴν κατάφασί της πρὸς τὸν κόσμον ἀντιφάσκει πρὸς τὴν φθορὰ του²⁴. Τὰ δῶρα τῆς ὑλικῆς δημιουργίας προσφέρονται ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο εὐχαριστιακὰ καὶ δοξολογικὰ στὸν Τριαδικὸ Θεό, γιὰ νὰ μετατραποῦν μὲ τὴν χάρι τοῦ Θεοῦ καὶ μὲ τὴν ἐπίκληση τοῦ Ἁγίου Πνεύματος σὲ Σῶμα καὶ Αἷμα Χριστοῦ.

Οἱ πιστοί, χωρὶς νὰ ἀλλάζει ἡ δική τους φύση, ἀλλὰ καὶ χωρὶς νὰ μεταβάλλονται οἱ φυσικὲς ιδιότητες τῶν προσφερόμενων δῶρων, βιώνουν μιὰ καθολικὴ μεταμόρφωση, μιὰ συγκλονιστικὴ μεταβολὴ στὸν τρόπο ὑπαρξης τῆς φύσης τους. «Αὐτὸ πού μεταβάλλεται μὲ τὴν ζωοποιὸ ἐπιφοίτηση τοῦ Πνεύματος δὲν εἶναι ἡ φύση τῶν ἀτόμων καὶ τῶν πραγμάτων, ἀλλὰ ὁ τρόπος ὑπάρξεως τῆς φύσης»²⁵.

Οἱ χριστιανοί, τὴν στιγμὴ τῆς Εὐχαριστίας, καλοῦνται νὰ ἀντιληφθοῦν τὴν ὑλικὴ δημιουργία ὡς εὐλογία τοῦ Θεοῦ πρὸς αὐτούς, τὴν ὁποῖα ὀφείλουν νὰ ἀναφέρουν εὐχαριστιακὰ καὶ ἐπιστρεπτικὰ στὸν Θεό, χωρὶς νὰ τὴν οἰκειοποιηθοῦν καὶ νὰ τὴν ἀπαιτήσουν ἀποκλειστικὰ καὶ μόνο γιὰ τὸν ἑαυτὸ τους. Πρόκειται, στὴν πραγματικότητά, «γιὰ τὴν ἀναστροφή τῆς στάσης τοῦ Ἀδάμ, πού ἰδιοποιήθηκε τὸν κόσμον καὶ τὸν ἀνέφερε στὸν ἑαυτὸ του»²⁶.

Ἔτσι, «ἡ «οἰκολογία» τῆς χριστιανικῆς Ἐκκλησίας εἶναι ἡ εὐχαριστιακὴ νοηματοδότηση καὶ χρῆση τοῦ κόσμου»²⁷. Ἡ εὐχαριστιακὴ νοηματοδότηση τῆς ὕλης καὶ τοῦ κτιστοῦ κόσμου δὲν ἐπιτρέπει τὴν ἰδιοποίησιν καὶ τὴν παράχρησιν τῶν ὑλικῶν ἀγαθῶν ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο, ἀλλὰ τὴν κατανόησίν τους ὡς κάτι ἱερό, καθὼς ὁ κόσμος δὲν βρίσκεται ἔξω ἀπὸ τίς ἄκτιστες θείες ἐνέργειες καὶ τὴ διαρκῆ παρουσία τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Οἱ ἄνθρωποι καλοῦνται νὰ ἀντικρίσουν τὴν ὑλικὴ δημιουργία ὡς μιὰ ἱερὴ πραγματικότητα, τὴν ὁποῖα ὀφείλουν νὰ προστατεύουν, ὥστε νὰ ἀναδειξοῦν τὸ τελικὸ τῆς σχέδιου, τὸν σκοπὸ

²⁴ Ζηζιούλας, ὁ.π., σ. 24.

²⁵ Γιανναράς, ὁ.π., σ. 194.

²⁶ Ζηζιούλας Ι., (Μητρ. Περγάμου), «Ὁ ἄνθρωπος, ἱερέας τῆς κτίσεως. Μιὰ συμβολὴ στὴ σύλληψη τοῦ οἰκολογικοῦ προβλήματος» στὸν συλλογικὸ τόμον *Ζωντανὴ Ὁρθοδοξία στὸν σύγχρονο κόσμον*, [ἐπιμ. ἔκδ. Α. Walker - Κ. Καρράς], (μτφρ. Ἰ. Ρονλίδης), ἔκδ. Βιβλιοπωλεῖον τῆς Ἑστίας, Ἀθῆνα 2001, σ. 222.

²⁷ Γιανναράς Χ., «Φύση καὶ Ἱστορία στὴν Ἀποκάλυψη τοῦ Ἰωάννη», *Σύναξη* 56 (1995), σ. 46.

καί τόν προορισμό της. «Ο κόσμος εἶναι κίνηση, εἶναι μιά δυναμική πραγματικότητα. (...) Δέν ἀνακυκλώνεται, οὔτε ἀναπαράγεται αἰώνια. Ὅπως ἡ βυζαντινὴ θεία λειτουργία, ἔτσι κι αὐτός εἶναι μιά κίνηση πρὸς ἓνα τέρμα, ἓνα τελικό σκοπό»²⁸.

Ὁ ὑλικός κόσμος, ὅπως προαναγγέλλεται ἀπὸ τὸν Εὐαγγελιστὴ Ἰωάννη στὴν Ἀποκάλυψη, δέν θὰ ὀδηγηθεῖ σέ ἐξαφάνιση, ἀλλὰ σέ ἀναδημιουργία, σέ «καινὴ» κτίσις²⁹. Ἡ ὑλικὴ δημιουργία, σύμφωνα μὲ τὸν Εὐαγγελιστὴ τῆς ἀγάπης, δέν θὰ καταστραφεῖ, ὅπως ἡ Βαβυλώνα, τὸ σύμβολο τῆς ἀποξένωσης τόσο ἀπὸ τὸν Θεὸ ὅσο καὶ ἀπὸ τὴν ὑπόλοιπὴ κτίσις. Ἡ ὀριστικὴ ἀνακαινίσις, ἄλλωστε, τῆς ὑλικῆς δημιουργίας, ἐνῶ προαναγγέλλεται νὰ συμβεῖ στὰ ἔσχατα, πραγματοποιεῖται ἤδη μέσα στὴν Θεία Λειτουργία μὲ τὴν μεταμόρφωση τοῦ ἄρτου καὶ τοῦ οἴνου σέ Σῶμα καὶ Αἷμα Χριστοῦ³⁰.

«Κάτω ἀπ' αὐτὴ τὴν προοπτικὴ ἡ Ἐκκλησία δέν εἶναι τίποτε ἄλλο παρὰ ἡ κτίσις, πού ξαναβρίσκει τὴν ἐνότητά της καὶ χριστοποιεῖται»³¹.

Ἐπίλογος-Συμπεράσματα

Ἡ κτίσις γιὰ τὴν Ὁρθόδοξη Παράδοση παραμένει πάντα ἡ ἐλεύθερη καὶ χαριστικὴ δημιουργία τοῦ ἁκτιστοῦ καὶ ὑπερβατικοῦ Θεοῦ, τὴν ὁποία ὁ ἄνθρωπος προ(σ)καλεῖται ἐλεύθερα νὰ ἀναφέρει εὐχαριστιακά καὶ δοξολογικά στὸν Τριαδικὸ Θεό, γιὰ νὰ μὴν ἐπιστρέφει ξανά στὴν ἀπόλυτη ἀνυπαρξία καὶ στὸν θάνατο.

Ἡ πιὸ μεγάλῃ μάλιστα ἐπιβεβαίωση τῆς ἀξίας τοῦ ὑλικοῦ κόσμου ἀπὸ τὴν Ἐκκλησία εἶναι ἡ χρησιμοποίησις στὴν Θεία Εὐχαριστία τοῦ ἄρτου καὶ τοῦ οἴνου, γιὰ νὰ γίνουν τὸ Ἅγιο Σῶμα καὶ τὸ Τίμιο Αἷμα τοῦ ἐνανθρωπήσαντος Ἰησοῦ Χριστοῦ. Τὰ ἀντιπροσωπευτικὰ αὐτὰ ἀγαθὰ τῆς ὑλικῆς δημιουργίας γίνονται ἔτσι, ἐσαεὶ, ὁ φυσικὸς σύνδεσμος καὶ ὁ χῶρος συνάντησης μεταξύ Θεοῦ καὶ ἀνθρώπου, ὅπως συνέβη καὶ μὲ τὴν ἐνανθρώπιση τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Ἡ ἀφθαρτοποιήσις καὶ ἀκεραιοποίησις τῆς κτίσεως γιὰ τὴν Ὁρθόδοξη θεολογία εἶναι συστατικὸ στοιχεῖο τῆς ἠθικῆς της, τοῦ ἠθους καὶ τῆς ζωῆς της.

---

²⁸ Ζηζιούλας Γ., «Ἀποκάλυψη καὶ φυσικὸ Περιβάλλον», *Σύναξη* 56 (1995), σ. 19.

²⁹ *Ἀποκ.* 21, 2-3.

³⁰ Γιαγκάτσουλου Στ., «Τὸ Ὁρθόδοξο "Ἡθος"» στὸ Ἀγόρας Κ. κ.ἄ., *Πίστις καὶ Βίωμα τῆς Ὁρθόδοξιας, Τόμος Α': Δόγμα, Πνευματικότητα καὶ ἥθος τῆς Ὁρθόδοξιας*, ΕΑΠ, Πάτρα 2002, σ. 268.

³¹ *Κεσελόπουλος*, ὁ.π.

Μ' αὐτή τὴν ἔννοια ἡ ἠθικὴ τῆς Ὁρθόδοξης Παράδοσης δὲν ἐνδιαφέρεται πρωτίστως γιὰ τὴν βελτίωση τοῦ ἀτομικοῦ χαρακτῆρα τοῦ κάθε ἀνθρώπου ἢ τῆς κοινωνίας, ἀλλὰ κατεξοχὴν γιὰ τὴν σωτηρία, τὴν ἀκεραιότητα τοῦ ὅλου ἀνθρώπου (σώματος καὶ ψυχῆς), καθὼς καὶ ὁλόκληρης τῆς ὑλικῆς δημιουργίας.

Ὁ ἄνθρωπος ὀφείλει νὰ ἀντικρίσει τὴν ὕλη καὶ τὴν κτιστὴ δημιουργία ὡς δῶρο τοῦ Θεοῦ πρὸς αὐτόν, γιὰ νὰ κατορθώσει ἔτσι νὰ προστατεύσει τὸν κόσμον καί, συγχρόνως, νὰ τὸν ἐπιστρέψει εὐχαριστιακά καὶ δοξολογικά πρὸς Αὐτόν.

Καὶ αὐτὸ γιὰτί, ὅπως ἀναφέρει ὁ π. Δ. Στανιλόε, «ὁ κόσμος αὐτός εἶναι δρόμος, δὲν εἶναι τὸ τέρμα τοῦ δρόμου».

Βιβλιογραφία

- Ν. Νησιώτης, *Ἡ Φύση ὡς Κτίσις*, Περιοδικό «Σύναξη», τ. 14 (1985).
- Ματσούκας Νίκος, *Ἐπιστήμη, φιλοσοφία καὶ θεολογία στὴν «Ἐξαήμερο» τοῦ Μ. Βασιλείου*, ἔκδ. Πουρναρά, Θεσσαλονίκη, 1990.
- Ματσούκας Νίκος, *Δογματικὴ καὶ Συμβολικὴ Θεολογία Β΄: Ἐκθεσις τῆς ὀρθόδοξης πίστεως σὲ ἀντιπαράθεσιν μὲ τὴ δυτικὴ χριστιανοσύνη*, ΦΘΒ 3, ἔκδ. Π. Πουρναρά, Θεσσαλονίκη 2006.
- Γιαγκάζογλου Σταῦρος, *Κοινωνία θεώσεως. Ἡ σύνθεσις Χριστολογίας καὶ Πνευματολογίας στὸ ἔργο τοῦ Ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ*, ἔκδ. Δόμος, Ἀθήνα 2001.
- Γιαγκάζογλου Σταῦρος, «Τὸ Ὁρθόδοξο "ἦθος"» στὸ Ἄγγρας Κ. κ.ἄ., *Πίστη καὶ Βίωμα τῆς Ὁρθοδοξίας, Τόμος Α΄: Δόγμα, Πνευματικὸτητα καὶ ἦθος τῆς Ὁρθοδοξίας*, ΕΑΠ, Πάτρα 2002.
- Γιανναράς Χρῆστος, *Ἀλφαβητᾶρι τῆς πίστεως*, ἔκδ. Δόμος, Ἀθήνα 1983.
- Γιανναράς Χρῆστος, «Φύσις καὶ Ἱστορία στὴν Ἀποκάλυψιν τοῦ Ἰωάννη», *Σύναξη* 56 (1995).
- Γαλάνης Ἰωάννης, *Ἄνθρωπος καὶ Κτίσις σπὴ Βιβλικὴ Παράδοσις*, ἔκδ. Πουρναρά, Θεσσαλονίκη, 2010.
- Γρηγόριος Ἱερομόναχος «Ὁ κόσμος τόπος λειτουργικός», *Σύναξη* 14 (1985).
- Γρηγόριος Ἱερομόναχος: *Ἡ Θεία Λειτουργία*, ἔκδ. Δόμος, Ἀθήνα 1987.
- Ζηζιούλας Ἰ. (Μητρ. Περγάμου), *Ἡ κτίσις ὡς Εὐχαριστία, Θεολογικὴ προσέγγισις στὸ πρόβλημα τῆς Οἰκολογίας*, ἔκδ. Ἀκρίτας, [Ὁρθόδοξη Μαρτυρία 44], Ἀθήνα 1998.
- Ζηζιούλας Ἰ. (Μητρ. Περγάμου), «Ὁ ἄνθρωπος, ἱερέας τῆς κτίσεως. Μιὰ συμβολὴ σπὴ συζήτησις τοῦ οἰκολογικοῦ προβλήματος» στὸν συλλογικὸ τόμο *Ζωντανὴ Ὁρθοδοξία στὸν σύγχρονον κόσμον*, [ἔπιμ. ἔκδ. Α. Walker - Κ. Καρράς], (μτφρ. Ι. Ροπλίδης), ἔκδ. Βιβλιοπωλεῖον τῆς Ἑστίας, Ἀθήνα 2001.
- Ζηζιούλας Ἰ. (Μητρ. Περγάμου), «Ἀποκάλυψιν καὶ φυσικὸ Περιβάλλον», *Σύναξη* 56 (1995).
- Κεσελόπουλος Ἀνέστης, *Ἄνθρωπος καὶ φυσικὸ περιβάλλον*, ἔκδ. Δόμος, Ἀθήνα 1992.